

Queer-literatuur in de (boeken)kast?

Bij een wandeling door de gemiddelde Vlaamse boekenhandel of bibliotheek zal je zelden een “*queer*” boekenhoekje tegenkomen. Is zo’n hoekje nodig? Wat zouden we in dat hoekje zetten? Welke vorm zou dat “hoekje” aannemen? De *queer*-boekenkast bestaat, weet ik, want er staat er een in mijn huis. Mijn boekenkast is uitgegroeid tot een verzameling van poëzie, fictie, non-fictie, allerlei verschillende genre’s en thema’s, met als bijna-maar-net-niet toevallige rode draad dat ze allemaal op een of andere manier *queer* zijn. Toegegeven, niet alles in mijn kast is *queer*, maar de *queer*-teksten duwen mijn Charles Dickens en Jane Austen naar de marge, en zo is de boekenkast niet alleen *queer* door wat hij bevat, maar ook door de manier waarop de ruimte binnenin wordt ingedeeld. “*Queer*” blijft, onder andere door haar geschiedenis of haar onbepaaldheid, een term die vaak een mate aan controversen met zich meebrengt, ook binnen de LGBT gemeenschap waar “*queer*” in de eerste plaats voor staat. Dat de term kritiek, reflectie, en vragen oproept is echter ook een van haar centrale eigenschappen. *Queer*-lezen is lezen met een kritische en bevragende blik op de heteronormatieve, cisgender norm. Boeken en teksten zijn niet de enige zaken die we zo kunnen lezen; we “lezen” elkaar als het ware voortdurend, bijvoorbeeld in termen van gender en seksualiteit. Op die manier creëert men bepaalde verwachtingen bij iemand, gebaseerd op hun uiterlijke presentatie, op hun lichaam, of op welke lichamen zij in hun nabijheid hebben. Misschien kunnen we *queer* dan wel beschrijven als een andere lees-modus, een andere bril. Een bril die bepaalde lichamen, interacties, of structuren “leesbaar” maakt. *Queer*-literatuur zouden we dan kunnen beschouwen als literatuur die de lezer deze bril aanreikt en uitnodigt om te ontdekken wat er door de *queer*-lenzen te lezen en ervaren valt.

Met deze bril keer ik terug naar de boekenkast. Als *queer* gaat over het openbreken van categorieën en vakjes, het doorbreken van normen en verwachtingen, is een terugkeer naar de (boeken)kast een zeer on-*queer* idee. Anderzijds lijkt de klaarblijkelijke afwezigheid van *queer*-literatuur in de boekenwinkel een echo van diezelfde normen waartegen *queer* een verzet vormt.

De *queer*-boekenkast kan *queer*-teksten uit de marge halen en op die manier zorgen voor zichtbaarheid en toegankelijkheid in het leeslandschap van zowel een *queer* als niet-*queer* publiek. Bovendien vindt een substantieel deel van de publicatie van *queer*-literatuur plaats in de marge, via kleine zelfstandige uitgevers die hun werk zelden zien verschijnen op populaire publieke platformen. De *queer*-boekenkast in boekhandels en bibliotheken kan ruimte maken voor leesmateriaal en leespubliek, en op die manier uitnodigen, of uit de marge halen. Mijn eigen boekenkast is het resultaat van jarenlange verzameling, een zoektocht doorheen tijd en ruimte, waarvan het resultaat zelden uit de lokale boekenwinkel komt. Deze *queer*-boekenkast bevindt zich in mijn huis, enigszins “in de kast,” ontoegankelijk, onzichtbaar, en onleesbaar voor anderen. Hoeveel van deze verborgen leesverzamelingen zouden er bestaan in de huizen en kamers van een *queer* of geïnteresseerd leespubliek?

Over zichtbaarheid en representatie kunnen en moeten we echter ook kritisch zijn. Er heerst eveneens een spanning in het representatie-debat. “Uit de kast komen” zorgt voor een zichtbaarheid die ook minder positieve gevolgen kan hebben in onze maatschappij. Zolang *queer* buiten de norm staat, blijft het gemarkeerd, maar *queer* is ook enkel *queer* omdat het buiten de norm valt. Of niet? *Queer*-narratieven zijn zeer vaak narratieven van strijd, van “open-” of “doorbreken,” van een breuk met de wereld, met de normaliteit. Hiertegenover kunnen we representaties plaatsen die ijveren voor positieve narratieven van herstel, van heel-zijn, die de “normaliteit” en het streven daarnaar in vraag stellen. Deze denkrichtingen lijken elkaar tegen te spreken, maar zijn beiden een waardevolle toevoeging aan het spectrum van *queer*-narratieven. Maar wie bepaalt wat wel en niet *queer* (genoeg) is of wel en niet past in de vakjes van de *queer*-boekenkast? Moeten we deze literatuur laten staan tussen de andere boeken, waar ze niet benadrukt worden en dus een vorm van normaliteit kunnen genieten? Of blijven ze dan schaars en eeuwig in de marge van de “normale” boekenkast? Of zou de *queer*-boekenkast eveneens terechtkomen in een boeken-“hoekje” in de marge? De boekenkast komt hier

tevoorschijn als een object dat ruimte kan creëren om over deze vragen en spanningen na te denken. De *queer*-boekenkast moet een meerstemmige, open kast zijn, een dynamische verzameling, die uitnodigt tot dialoog en kritische reflectie.

Een recente poging tot verzamelen van *queer*-literatuur uit de Lage Landen – niet in de vorm van een kast, maar in de vorm van een boek – is de bundel *Queer*, die in 2017 werd uitgegeven door Nienke van Leverink. De inleiding van deze verzameling aan kortverhalen uit het nabije en verdere Nederlandstalige verleden werd geschreven door Xandra Schutte. Als antwoord op de vraag waarnaar “*Queer*” hier precies verwijst, laat Schutte de bundel zelf voor haar titel spreken. In plaats van even stil te staan bij deze term, presenteert de inleiding het betoog van schrijver Gerrit Komrij, die in 2008 de homoseksualiteit dood verklaarde als literair thema. Hoe we de term “*queer*” zouden kunnen plaatsen in relatie tot het perspectief van Komrij is eveneens een vraag waarop de inleiding geen antwoord voorziet, maar in een boek met de titel “*Queer*” kan de lezer moeilijk anders dan deze connectie maken. Schutte schept via Komrij een zeer ongenueanceerd beeld van de geschiedenis van de *queer*-gemeenschap en zo ook van de *queer*-literatuur. Voor Komrij is dit literatuur van en over de marge, die haar literaire waarde haalt uit de verborgenheid en het gevaar van het anders-zijn. Als het van Komrij afhing, bevatte de *queer*-boekenkast enkel een zeer specifiek soort literatuur, die bovendien stopte te bestaan rond het einde van de vorige eeuw. In mijn verbeelding zou de boekenkast van Komrij zich bevinden in een donkere hoek van de boekenwinkel, achter een rood fluwelen gordijntje, waarlangs mannen met zonnebrillen en lange jassen voorzichtig binnen en buiten glippen. Komrij houdt met zijn perspectief een beeld van marginalisatie in stand zonder oog te hebben voor de realiteit en diversiteit daarbuiten. Daarenboven lijken de uitsluitend mannelijke homoseksuelen van Komrij te behoren tot een geprivilegieerde intellectuele en artistieke kring, alsof zij de enige mogelijke homoseksuele, laat staan *queer*-ervaring representeren. Er is ruimte voor dat donkere elitaire hoekje en de stiekeme verborgenheid van Komrij in de *queer*-

literatuur, deze narratieven moeten ook gelezen en gehoord worden, maar laat de *queer*-literatuur meerstemmig zijn en op die manier tonen dat ze allesbehalve dood is.

Laat de *queer*-boekenkast deze levende literatuur dan een plek geven. Laat de *queer*-boekenkast tegelijkertijd een plek creëren voor de levende discussie die hoort bij een levende literatuur, waar vragen kunnen gesteld worden: of een (boeken)kast de juiste plek is voor *queer*-literatuur, wat er dan precies in deze kast terechtkomt, welke plek deze kast moet krijgen binnen het literaire landschap, en vele andere vragen. Zo wordt *queer* zowel inhoud als praktijk binnen en rondom de boekenkast, en blijkt de (boeken)kast niet alleen een negatieve metafoor te zijn, maar ook een object dat ons op een productieve manier kan helpen nadenken over de plaats van “*queer*” in de (literaire) wereld.

Tine Kempenaers